

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องผลการใช้โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลต่อการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของเด็กที่รับบริการจากสถานสงเคราะห์ เขตพญา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลต่อการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว และเพื่อเปรียบเทียบการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวระหว่างกลุ่มเด็กที่ได้รับ โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลและกลุ่มเด็กที่ไม่ได้รับ โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการวิจัยแบบทดลอง (experimental research design) แบบ 2 กลุ่ม มีการวัด 2 ระยะ คือ ระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวและ โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ประกอบด้วยเด็กที่รับบริการจากสถานสงเคราะห์ เขตพญา อายุ 10-15 ปี จำนวน 51 คน โดยทำการสัมภาษณ์ตามแบบวัดการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวแล้วนำคะแนนจากแบบวัดการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวมาเรียงลำดับคะแนนจากสูงสุดไปต่ำสุด แล้วคัดเลือกเด็กที่ได้คะแนนการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในระดับต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 ลงมา ได้เด็กจำนวน 25 คน ตามความสมัครใจและขอความร่วมมือของเด็กในการเข้าร่วมการทดลอง ได้เด็กที่สมัครใจจำนวน 25 คน ทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) ได้เด็กที่เข้าร่วมการทดลอง 20 คน แล้วทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) อีกครั้งได้เด็กกลุ่มทดลองที่เข้ารับการฝึกเรียนรู้การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวโดยใช้โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคล 1 กลุ่ม จำนวน 10 คน และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกกิจกรรมใด ๆ แต่ใช้ชีวิตตามปกติ อีก 1 กลุ่ม จำนวน 10 คน เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองแล้ว รวบรวมข้อมูลได้ครบตามจำนวนที่กำหนด นำข้อมูลไปประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window V.10.0 (statistical package of the social science) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ด้วยค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ส่วนของการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติอนุมาน (inferential statistic) ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำประเภทระหว่างกลุ่ม 1 ตัวแปร และภายในกลุ่ม 1 ตัวแปร (One Between Subjects Variable and One Within Subjects Variable) โดยผู้วิจัยมีสมมติฐานของการวิจัยดังนี้

1. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาการทดลอง

2. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
ระยะก่อนการทดลองไม่แตกต่างกัน
3. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มทดลองที่ได้รับ โปรแกรม
เรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลระยะหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม
4. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มทดลองที่ได้รับ โปรแกรม
เรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง
5. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับ
โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองไม่
แตกต่างกัน

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เสนอตามสมมุติฐาน ดังต่อไปนี้

1. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ระดับ .05
2. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
ระยะก่อนการทดลองไม่แตกต่างกัน
3. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มทดลองที่ได้รับ โปรแกรม
เรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลระยะหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
ระดับ .05
4. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มทดลองที่ได้รับ โปรแกรม
เรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05
5. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับ
โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองไม่แตก
ต่างกัน

อภิปรายผล

1. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 1 แสดงว่า ก่อนการทดลองเด็กที่ได้รับ โปรแกรม
เรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลมีค่าเฉลี่ยการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวต่ำกว่า
กลุ่มควบคุมเล็กน้อย แต่ในระยะหลังการทดลองได้ผลที่แตกต่างออกไปคือ เด็กที่ได้รับ โปรแกรม

เรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลมีค่าเฉลี่ยการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวสูงกว่ากลุ่ม ควบคุม ส่วนกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวแตกต่างกันอย่างไม่มีข้อสำคัญทางสถิติในระยะหลังการทดลอง ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามโปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเกิดบรรยากาศเป็นกันเองซึ่งเป็นไปตามแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers) ที่ใช้เทคนิคการสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น การให้การยอมรับและการมีทัศนคติที่ดี ซึ่งต่อมาเมื่อโรเจอร์สได้หันมาให้ความสนใจกับการศึกษา เขาก็สรุปว่าหลักการแบบผู้รับคำปรึกษาเป็นศูนย์กลาง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างประสบความสำเร็จในการสอน (พรณี ชูทัย เจนจิต, 2528, หน้า 441) อนึ่ง โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามรูปแบบของกิจกรรมกลุ่มซึ่งใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้แก่ การนำเข้าสู่การเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อหลีกเลี่ยงการตกเป็นเหยื่อการถูกทำร้ายทางร่างกายและทางเพศ โดยอาศัยพฤติกรรมในการแนะนำตนเอง (กิจกรรมที่ 1) การสอนให้เด็กฝึกสังเกตสีหน้าท่าทางของคนในอารมณ์ต่าง ๆ โดยดูแฟ้มภาพที่แสดงด้วยคอมพิวเตอร์ตามการเล่นเกมส์ทายอารมณ์ ซึ่งเริ่มจากแสดงสีหน้าอย่างเดียว แล้วเพิ่มท่าทาง และในที่สุด แสดงทั้งสีหน้า ท่าทาง และคำพูด อย่างเป็นขั้นตอน (กิจกรรมที่ 2) การให้เด็กคู่วิธีเรื่องเด็กถูกทำร้าย (กิจกรรมที่ 3) การเล่นเกมส่แรงงูใจในการสื่อสารที่มีเงินเป็นรางวัลสำหรับผู้ชนะ (กิจกรรมที่ 4) การให้เด็กอ่านข่าวเด็กที่ถูกทำร้ายจากหนังสือพิมพ์ และให้แสดงความคิดเห็นรวมทั้งการให้เด็กได้มีโอกาสฝึกการพูดหรือหาทางออกให้ตนเองเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ลักษณะคล้ายคลึงกับเด็กที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงตามข่าว (กิจกรรมที่ 5) การใช้นิทานสรุปบทเรียน (กิจกรรมที่ 6) และการส่งเสริมให้เด็กเห็นคุณค่าของตนเอง ไม่ให้จิตใจหวนไหวเพื่อหลีกเลี่ยงการตกเป็นเหยื่อการถูกทำร้ายด้านจิตใจ (กิจกรรมที่ 6 และ 7) การใช้วิธีการที่หลากหลายในโปรแกรมเพื่อดึงดูดความสนใจของเด็กให้เด็กเกิดการเรียนรู้เช่นนี้ สอดคล้องกับที่รัชชอนันต์ สมุทวณิช (2543, หน้า 7) กล่าวไว้ว่า คนแต่ละคนต่างมีปัญหา ความสนใจและความสามารถแตกต่างกันไป คนแต่ละคนเรียนรู้โดยอาศัยวิถีที่หลากหลาย นอกจากนั้นในทุกกิจกรรมของโปรแกรมนี้ได้มีการส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออก มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การส่งเสริมให้นับทเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยให้เด็กเกิดความสนใจ มีส่วนร่วมและเกิดความสนุกสนานอยากติดตามบทเรียนจึงเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับกฎการเรียนรู้ซึ่ง อาร์ พันธ์มณี (2542, หน้า 127) กล่าวว่าไว้ว่า การเน้นผู้เรียนให้ลงมือปฏิบัติขณะเรียนและนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญ และการนำไปใช้บ่อย ๆ ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจ แน่นแฟ้นในสิ่งที่เรียน ความรู้คงทนถาวร อนึ่ง โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้จัดให้มีการฝึกสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละประมาณ 1 ชั่วโมงครั้ง รวม 8 ครั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนา

รัตนประสบโชค(2524) ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วยกิจกรรมกลุ่ม ในเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 20 คนและกลุ่มควบคุม 20 คน กลุ่มทดลองได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่มรวม 10 ครั้ง กลุ่มควบคุมได้รับข้อสนเทศ ซึ่งทั้งสองโปรแกรมมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคล ผลพบว่ากลุ่มทดลองมีการสื่อสารระหว่างบุคคลก่อนและหลังการฝึกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่ากิจกรรมกลุ่มสามารถพัฒนาการสื่อสารระหว่างบุคคลได้ เมื่อเด็กมีการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ดีมีประสิทธิภาพจึงสามารถตีความหมายของข้อมูลที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล ช่วยให้สามารถหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวได้

ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลให้กลุ่มทดลองมีคะแนนการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง เนื่องจากการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ดีขึ้น แสดงให้เห็นว่าวิธีการทดลองกับระยะเวลาการทดลองส่งผลร่วมกัน จึงกล่าวได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาการทดลอง

2. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมระยะก่อนการทดลองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อ 2 ทั้งนี้ เพราะในระยะก่อนการทดลองทั้งเด็กกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเป็นเด็กที่มีลักษณะใกล้เคียงกันทั้งในด้านอายุ การศึกษา สถานการณ์ทางครอบครัว ฐานะของผู้ปกครอง สภาพแวดล้อมรวมทั้งประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งไม่เคยได้รับโปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว แต่มีการเรียนรู้ตามปกติเช่นเดียวกัน

จึงเป็นเหตุให้การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมระยะก่อนการทดลองไม่แตกต่างกัน

3. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของเด็กที่ได้รับ โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลระยะหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า เมื่อเด็กได้รับ โปรแกรมการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยการสังเกตสีหน้า ท่าทาง บุคลิกภาพ คำพูด ได้ฝึกทักษะการปฏิเสธ การตัดสินใจ (กิจกรรมที่ 1-5) และได้รับการสอนให้รู้จักคิดอย่างสมเหตุสมผลเพื่อให้เห็นคุณค่าของตนเอง (กิจกรรมที่ 6-7) ทำให้เกิดการเรียนรู้และมีกำลังใจที่จะหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวได้ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของคอมบัส (Combs) ซึ่งเชื่อว่าหลักการสำคัญในการจัดการเรียนการสอน คือการช่วยให้เด็กพัฒนาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก (พรณี ชูทัย เชนจิต, 2528, หน้า 441) นอกจากนี้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยพบว่าเด็กได้ให้ความร่วมมือในการทดลองและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันตามที่ผู้วิจัยแนะนำได้ดี ดังเช่นวันหนึ่งขณะกลับบ้าน ผู้วิจัยได้ยินค.ญ.ตุ๊กตา

บอกกับ ค.ช.เบงค์ว่า “ต่อไปนี่ต้องคอยสังเกตสีหน้าของแม่ด้วยนะเบงค์ ถ้าแม่สีหน้าไม่ค่อยดี ก็อย่าไปกวนใจแม่เหมือนทุกครั้ง จะได้ไม่โดนตี” การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการสร้างปัญญา (Constructivism) ที่เชื่อว่า คนเราจะเรียนรู้จากความรู้และประสบการณ์ที่สร้างขึ้นได้ด้วยตนเอง โดยการนำข้อมูลความรู้และประสบการณ์ใหม่มาเปรียบเทียบกับความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ (อุดม เขยกิจวงศ์, 2545, หน้า 99) ส่วนกลุ่มควบคุมแม้จะมีการเรียนรู้จากประสบการณ์หรือสถานการณ์ปกติ แต่ไม่ได้รับการอธิบาย ไม่ได้ฝึกสังเกต คาคะเน หรือตีความหมายการสื่อสารระหว่างบุคคลที่นำไปสู่การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว ไม่ได้รับการจัดประสบการณ์ให้มีการนำข้อมูลความรู้และประสบการณ์ใหม่มาเปรียบเทียบกับความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ รวมทั้งไม่ได้รับการส่งเสริมให้นำมาใช้ในชีวิตประจำวันจึงยังไม่เข้าใจการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวเหมือนการจัดโปรแกรมให้

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ค่าเฉลี่ยการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มทดลองในระยะหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับ โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลแต่มีการเรียนรู้ตามปกติ

4. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของเด็กที่ได้รับ โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 4 ทั้งนี้เพราะ โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นฝึกให้เด็กสังเกต คาคะเนและตีความหมายสารที่ส่งมาทั้งภาษาที่ใช้คำพูดหรือภาษาที่ไม่ใช้คำพูด ได้แก่ สังเกตจากสีหน้า ท่าทางและคำพูดของผู้อื่น และตัวเด็กเอง รวมถึงสถานการณ์แวดล้อม (กิจกรรมที่ 1-5) ที่ช่วยให้สามารถคาดเดารมณ์ของบุคคลอื่น ดังเช่นในกิจกรรมที่ 3 ที่ให้เด็กชมวิดีโอ เรื่องเด็กถูกทำร้าย เด็กได้ตระหนักว่าสถานการณ์แวดล้อมคือถุงเก็บของเก่าของแม่ที่แทบจะเก็บของเก่าไม่ได้ ทำให้อ่านสารได้ว่าแม่ไม่มีของเก่าไปขาย และจะไม่มีเงิน ซึ่งหมายถึงแม่แต่อาหารในวันนั้นก็อาจจะไม่มีเงินไปซื้อมาทานด้วย จึงไม่ควรไปรบกวนขอเงินแม่แล้วซ้ำเล่าในวันนั้น เพราะอาจทำให้ตนเองตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวได้ กิจกรรมนี้ช่วยให้เด็กได้ตระหนักถึงพฤติกรรมของตนเองที่อาจเป็นเหตุให้ตนตกเป็นเหยื่อสถานการณ์ความรุนแรงได้ สถานการณ์นี้คล้ายคลึงกับชีวิตประจำวันของเด็กซึ่งผู้ปกครองมีอาชีพเก็บของเก่าขาย หรือเป็นกรรมกรหาเช้ากินค่ำ จากนั้นให้เด็กได้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หาแนวทางหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในชีวิตประจำวัน กิจกรรมนี้สอดคล้องกับกระบวนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยใช้กิจกรรมกลุ่มที่กรมวิชาการ (2543, หน้า 67) กล่าวว่าไว้ว่าให้นั้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดหาแนวทางที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้แล้วโปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ยังให้มีบรรยากาศแบบผู้เรียน

เป็นศูนย์กลาง ให้อิสระแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ ให้ความสนใจแก่พฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อฝึกการ
 หยั่งรู้สถานการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นอย่างอิสระ ทำให้เกิดการเรียนรู้ สามารถตีความหมายการสื่อสาร
 ระหว่างบุคคล เกิดความเข้าใจในอารมณ์ความรู้สึกของผู้ส่งสาร เช่นครั้งหนึ่งขณะผู้วิจัยให้เด็กอาสา
 สมัครเดินไปหน้าชั้นก่อนที่จะเล่นเกมสในกิจกรรมที่ 4 ขณะที่กำลังเดินอยู่นั้น ค.ช.ก๊กก็ตะโกนมา
 ว่า “อารมณ์ดี อารมณ์ดี” แม้ว่าในขณะนั้น ตามแผนกิจกรรมที่ 4 มิได้ตั้งใจให้เด็กสังเกตสีหน้าเด็ก
 อาสาสมัครที่เดินไปหน้าชั้น(ก่อนเล่นเกมส) แต่ผู้วิจัยเห็นว่า ค.ช.ก๊กได้นำความรู้ที่ได้จากบทเรียนที่
 แล้วมาใช้ และเกิดการเรียนรู้ จึงให้ความสนใจต่อพฤติกรรมและเสรีภาพแห่งการเรียนรู้ของ
 ค.ช.ก๊ก ด้วยการให้ ค.ช.ก๊กอธิบายว่าสังเกตได้อย่างไร เด็ก ๆ ก็ช่วยกันตอบว่า “ดูจากท่าทางเดิน
 และสีหน้าของเขา” เห็นได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว
 ได้ตามโปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด
 ซึ่ง อุดม เขยกิจวงศ์ (2545, หน้า 98) กล่าวว่าไว้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้
 เกิดการเรียนรู้จริงเห็นจริงด้วยตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพแห่งการเรียนรู้ และจากกรม
 วิชาการ (2543, หน้า 67) ที่พูดถึงบทบาทของผู้จัดกิจกรรมกลุ่มว่าเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่
 ส่งเสริมให้นักเรียนได้ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ซึ่งจะมีผลให้จดจำได้ดี รวมทั้งสอดคล้องกับงาน
 วิจัยของ ฉันทนา ภาคบงกช (2517, หน้า 164) ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง การสอนสังคมศึกษาหน่วยวัน
 สำคัญของชาติ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยกระบวนการกลุ่ม ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธี
 กระบวนการกลุ่ม มีพัฒนาการทางมนุษยสัมพันธ์ และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงอย่างมีนัยสำคัญ
 ทางสถิติ และมีทัศนคติที่ดีขึ้น

แสดงว่าโปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลส่งผลต่อความสามารถในการ
 หลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวทำให้คะแนนเฉลี่ยการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความ
 รุนแรงในครอบครัวของกลุ่มทดลอง ในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

5. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับ
 โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองแตกต่าง
 กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 5 ทั้งนี้เพราะกลุ่มทดลอง ไม่ได้รับ
 โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคล ที่จะช่วยให้เข้าใจองค์ประกอบพื้นฐานของการสื่อสาร
 ทำให้ไม่เกิดการพัฒนาความสามารถในการสังเกต คาดคะเน ตีความหมายการสื่อสาร ได้อย่างมีประ
 สติภาพเท่าที่ควร อีกทั้งไม่ได้รับการจัดประสบการณ์ให้ได้รับสิ่งเร้าใดที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้
 ตามทฤษฎีของธอร์น ไคค์ ซึ่งกฤษณา ศักดิ์ศรี (2530, หน้า 498) กล่าวว่าไว้ว่า เมื่อมีสิ่งเร้าสิ่งหนึ่งมาเร้า
 อินทรีย์ อินทรีย์จะมีปฏิกิริยาตอบสนองหลาย ๆ อย่าง เป็นการลองผิดลองถูก จนกว่าจะสามารถ
 เลือกปฏิกิริยาตอบสนองอันดีที่สุดไว้ใช้ นั่นคืออินทรีย์เกิดการเรียนรู้ นอกจากนั้นเด็กกลุ่มควบคุม

ไม่มีโอกาสได้เล่นเกมส์ ที่จัดไว้ในโปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคล ทำให้ขาดทักษะในการวิเคราะห์ความรู้สึกนึกคิดที่จะส่งผลต่อการตัดสินใจ ตามที่ทิสนา แคมมณี และคณะ(2522) กล่าวไว้ว่าการใช้เกมส์ มีผลออกมาในรูปของการแพ้ชนะ ช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานในการเรียนด้วย อนึ่งในสถานการณ์ปกติในชีวิตประจำวันของกลุ่มควบคุมนั้น เด็กบางคนอาจได้รับสิ่งเร้าที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ในขณะที่เด็กบางคนไม่ได้รับสิ่งเร้าที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ จึงทำให้คะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองไม่แตกต่างกันจากก่อนการทดลองมากนัก

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของเด็กกลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะด้านการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัย พบว่า โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลสามารถสอนเด็กให้รู้จักหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวได้มากขึ้น น่าที่จะมีการนำไปทดลองใช้สอนเด็กตามสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ โดยบุคลากรตามสถานสงเคราะห์นั้น ๆ เนื่องจากโปรแกรมที่สร้างขึ้นใช้วิธีการที่ง่ายต่อการนำไปใช้

2. จากผลการวิจัย พบว่า โปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลสามารถสอนเด็กให้รู้จักหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวได้ จึงน่าเป็นทางเลือกอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยนำมาใช้สอนเด็กตามสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ให้รู้จักการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาในลักษณะเดียวกันนี้ในกลุ่มประชากรอื่น เช่น เด็กตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยการนำโปรแกรมเรียนรู้การสื่อสารระหว่างบุคคลไปใช้ เพื่อเด็กจะได้เรียนรู้จักการคาดคะเนสถานการณ์อันตรายจากการสื่อสารระหว่างบุคคล นำไปสู่การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวได้

2. ควรมีการติดตามผลเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 4 สัปดาห์เพื่อประเมินประสิทธิภาพของวิธีทดลองนี้ว่ามีความคงทนอยู่ได้นานเพียงใด และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร